

PAPER DETAILS

TITLE: Kripke'nin Kurgu Çözümlemesinde Ad ve Adimsi Arasındaki İlişki

AUTHORS: Erim BAKKAL

PAGES: 36-53

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2045261>

Makale Geliş Tarihi | Received: 27.07.2021

E-ISSN: 2148-9327

Makale Kabul Tarihi | Accepted: 27.09.2021

<http://dergipark.org.tr/kilikya>

Araştırma Makalesi | Research Article

KRIPKE’NİN KURGU ÇÖZÜMLEMESİNDE AD VE ADIMSİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Erim BAKKAL*

Öz: Bu metindeki amacım Kripke’nin kurgu çözümlemesinde özel adlar ve adımsılar (pretended name) arasındaki ilişkiyi ele almak. Kripke için özel adlar değişmez imleyicilerdir (rigid designator), yani tek bir varlığı/şeyi var olduğu tüm olanaklı dünyalarda biricik belirlerler. Adımsılar ise kurgusal söylemde ortaya çıkan kurgunun taslamasının bir parçasıdır; yani kurgu dünyadaki karakterlerin adlarıdır. Kripke’ye göre adımsılar sadece gerçek adları taklit eden fakat taklit ve benzerlik ilişkisinden öte bir ilişkileri olmayan, adlardan kategorik olarak farklı şeylerdir. Fakat Kripke için adlar ve adımsılar kategorik olarak farklı olsalar da bu iki dilsel birim birbirlerini belirler gibi gözüktür. Yani “Sherlock Holmes” özel adı, “Sherlock Holmes” özel adımsısı ile eşeslidir fakat bunun gerekçesi yeterince açık değildir. Bu açık olmama durumu kurgusal karakter adlandırma önermelerinin adlandırıcı açısından a priori ve olumsal mı olduğu yoksa a posteriori ve zorunlu mu olduğu sorusuyla ilişkilidir. Böylelikle bu belirleme ilişkisi ya zorunlu ya da olumsal bir ilişkidir. Ben bu belirleme ilişkisinin olumsal olduğunu savunacağım. Fakat bu belirleme ilişkisi olumsal olsa da ad ve adımsı arasında eşeslilik açısından sıkı bir ilişki olmaya devam eder. Ben bu sıkı ilişkinin genellikle kendiliğinden bir ilişki olduğunu, kurgu karakterin önce adı olabileceği gibi ilişkilendiği adımsısı da olabileceğini ve bu ayrım yeterince düşünülmediği için genellikle ad ve adımsının eşeslilik açısından çakıştığını savunacağım. Fakat ilişkilendiği adımsı ve özel adı eşesli olmayan karakterler de olabileceğini ileri süreceğim. Son olarak ise bu dediklerimizden adımsıların geçtiği betimlemeler üretebileceğimizi ve bunlar yoluyla da kurgu varlıklara değişen imleyiciler olarak gönderimde bulunabileceğimizi savunacağım.

Anahtar Kelimeler: Ad, Adımsı, Kurgu, Kurgu Karakter Adlandırması, Kripke.

* Bağımsız Araştırmacı

erimbakkal1@gmail.com

Orcid Id: <https://orcid.org/0000-0003-0102-5827>

Bakkal, E. (2021). Kripke’nin Kurgu Çözümlemesinde Ad ve Adımsı Arasındaki İlişki. *Kilikya Felsefe Dergisi*, (2), 36-53.

RELATION BETWEEN NAME AND PRETENDED NAME IN KRIPKE'S ANALYSIS OF FICTION

Abstract: My purpose in the article is to explore the relation between proper names and pretended names in Kripke's analysis of fiction. According to Kripke, proper names are rigid designators, so they designate the same object in all possible worlds in which that object exists. In contrast, pretended names are part of the pretense in fiction; they are names of fictional entities in fictional worlds. For Kripke, pretended names just pretend real names but there is no further relation apart from a similarity between them. Although in his view, names and pretended names are categorically different from each other, they seem to determine each other. That is, the proper name "Sherlock Holmes" and the pretended name "Sherlock Holmes" are homophones. However, the reason for their being homophone is not clear enough in this view. That unclarity concerns the question of whether the propositions that are used to name fictional entities are a priori contingent or a posteriori necessary. Thus, the relation of determining is either necessary or contingent. I will defend that it is contingent. However, though it is contingent, names and pretended names have a strict relation in the sense of being homophone. I will argue that this strict relation is generally a spontaneous relation; there are two possibilities: fictional entities have names before the associated pretended names come to existence or vice versa. I think names and pretended names generally coincide because this relation is not being thought thoroughly. Finally, I will defend that we can produce descriptions in which pretended names occur and we can refer to fictional entities non-rigidly via these descriptions.

Keywords: Name, Pretended Name, Fiction, Naming of Fictional Entities, Kripke.

1. Giriş

Günümüzde kurgu dili ve ontolojisinin sıkı ilişkisini çalışan birçok felsefeci vardır. Bu alanların temel soruları kurgunun ve kurgu dilinin özelliklerinin ne olduğu, kurgu karakterlerin var olup olmadığı, kurgu ve kurgu karakterler arasındaki ilişkinin nasıl bir ilişki olduğu, kurgu karakterlerin varlarsa ne tarzda varlıklar olduğu gibi sorulardır. Kurgu ontolojisinde temel iki tutum gerçekçi ve gerçeksizci (*anti-realist*) tutumdur. Kurgusal gerçekçiler kurgusal karakter ve türlerin var olduğunu savunurken kurgusal gerçeksizciler kurgusal karakter ve türlerin var olmadığını savunur. Fakat iki tutum da kendi içinde temellendirmeler bakımından farklılaşırlar (Kroon ve Voltolini, 2018, böl. 1).

Kurgu felsefesi felsefenin diğer birçok alanıyla ilişkilidir ve birçok bakımdan önemlidir. Elbette ilk önemi kurgu dili ve ontolojisine yönelik kavrayışımızı arttırmasıdır. Fakat bunu yaparak başka birçok alana da katkıda bulunur. Örneğin sanatın birçok alanında var olan kurguyu daha iyi anlamamızı sağlar. Bu açıdan kurgu içeren sanat eserlerinin çözümlenmesinin nasıl olması gerektiğiyle de ilişkilidir. Diğer bir önemi ad teorileri ve varlık-yokluk arasındaki ilişkiyi sınamasıdır. Örneğin ad teorimiz "Sherlock Holmes" sözcüğünün bir özel ad olduğunu mu söyleyecek? Özel ad olarak kabul ederse gönderimli mi gönderimsiz mi olduğunu söyleyecek? Bu özel ad gönderimsiz olsa dahi "Sherlock Holmes dedektiftir" ya da "Sherlock Holmes kurgu karakterdir" gibi tümceler doğru sayılacak mı? Yani kurgusal karakterleri ve adlarını ad teorimiz ve varlık-yokluk arasındaki ilişkiye ilgili kılmak teorilerimizi belirginleştirmemize katkı sağlar.

Ben bu çalışma boyunca kurgu felsefesinin birçok önemli konusundan ziyade özellikle Kripke'nin kurgu çözümlemesindeki ad ve adımsı arasındaki ilişki üzerinde duracağım. Bunun temel gerekçesi Kripke'nin çözümlemesinin bize oldukça iyi bir başlangıç sağladığını ve bu çözümlemede açıklştırılması gereken bir ilişki olduğunu düşünmem. Bu açıklştırılması gereken ilişki Kripke'nin olağan dil adlarıyla kurgu dilinin adları arasında yaptığı ayrımın ne türden bir ilişki olduğudur. Kripke için olağan dilde oluşturulmuş adlar gerçek adken kurgu dilindekiler adımsıdır ve bunlar birbirinden kategorik olarak farklıdır. Fakat kategorik olarak birbirinden farklı olsalar da birbirleriyle olan yakın ilişkilerinin gerekçesi yeterince açık değildir. Yani örneğin "Sherlock Holmes" özel adı ile "Sherlock Holmes" adımsısı eşeslidir fakat neden eşesli olduğu ya da eşesli olmalarının *gerekip gerekmediği* belirli değildir. Metnim boyunca bu sıkı ilişkinin gerekçesini araştıracağım. Sonucumda ad ve adımsı arasında zorunlu bir ilişki olmasa da birbirlerini belirleyebileceklerini ve bu sıkı ilişkinin genellikle kendiliğinden bir ilişki olduğunu, yani üzerine yeterince düşünülmediği için sıklıkla eşeslilik açısından çakışıklarını savunacağım

2. Ad ve Adımsı Arasındaki İlişki Hakkında Dört Belirleme

Kripke için ad ve adımsı arasındaki ilişkiyi anlamak için birbiriyle ilişkili dört belirlemeyle başlayalım.

- (1) Kurgu kipindeki yüklemleme gerçek yüklemleme değildir ve kurgu kipindeki adlar adımsılardır (Kripke, 2013, ss. 30, 46, 74). Özel adlar değişmez imleyicilerdir, yani tek bir varlığı/şeyi var olduğu tüm olanaklı dünyalarda biricik belirlerler (Kripke, 2001, s. 48). Oysa adımsılar sadece gerçek adları taklit eden fakat taklit ve benzerlik ilişkisinden öte bir ilişkileri olmayan, adlardan kategorik olarak farklı şeylerdir (Kripke, 2013, s. 29). Yani ad ve adımsı arasındaki ilişki altın ve sahte altın arasındaki ilişki gibidir. Sahte altının bir altın olmaması gibi adımsı da bir ad değildir.
- (2) Kurgu karakterler soyut varlıklardır ve hem gerçek adları vardır hem de bir adımsı ile ilişki içindedirler (Kripke, 2013, s. 73).
- (3) Kurgu karakterlerin özel adları ve ilişkili oldukları adımsılar olması gerektiğinden daha sıkı bir ilişki içerisindedir çünkü diğer taslama özelliklerin (*pretended property*) yapamadığı bir işlev yerine getirirler gibi gözükür. Yani birbirini belirleme ilişkisine sahiplermiş gibidir. (Örneğin "Sherlock Holmes" adımsısının belirtirmiş gibi yaptığı varlığımsının dedektif gibi olması Sherlock Holmes soyut varlığını gerçek ya da kurgusal bir dedektif yapmaz fakat Sherlock Holmes'un "Sherlock Holmes" adına sahip olmasıyla "Sherlock Holmes" adımsısıyla ilişkilenebilir çok daha sıkı bir ilişki içerisindedir.)
- (4) Kripke'nin kurgu çözümlemesinde ad ve adımsı arasındaki bu belirleme ilişkisi yeterince açık değildir. Bu açık olmama adın mı adımsıya uyduğu adımsının mı ada uyduğu yoksa ikisinin de birbirine uyup uyamayacağı ve bu uyuşma ilişkisinin zorunlu olup olmadığı sorununu doğurur. Yani kurgu karakterin adının kurgu karakterin ilişkilendiği adımsıyla eşesli olmasının zorunlu olup

olmadığı belli değildir. Ayrıca ad ve adımsılar kategorik olarak farklı olsalar da çoğu zaman eşesli olmalarının gerekçesi de yeterince açık değildir.

Ben bu metinde özellikle Kripke'nin *Naming and Neccesity*'de (Adlandırma ve Zorunluluk) incelediği özel ad adlandırmaları ve *Reference and Existence*'da (Gönderim ve Var Olma) incelediği ad değişimi açıklamasından hareketle bu belirleme ilişkisini açıklayıp açıklayamayacağımızı araştıracağım. Ad değişiminden kastettiğim birisinin özel adının belirli bir zaman sonra değişmesidir. Yani örneğin "Ahmet" özel adına sahip birisinin "Mehmet" özel adına sahip olmaya başlamasıdır. Böylelikle araştıracağım şey bir açıdan kurgusal karakterleri adlandırmamızın nasıl olacağıdır.

Öyleyse (2)'yi biraz daha açmamız gerekir. Çünkü kurgu karakterin bir ada sahip olduğunu fakat bir adımsıya sahip olmadığını, bunun yerine sadece bir adımsı ile ilişki içinde olduğunu söyledik. Bunun gerekçesi öncelikle bahsettiğimiz gibi Kripke için kurgu adlarının, özelliklerinin, yüklemelerinin gerçek adlar, özellikler ve yüklemeler olmamasıdır. Yani Kripke'ye göre bunlar olağan koşullarda sadece birer -miş gibiyken yalnızca kurgu koşullarda geçerlidirler. Böylelikle adımsılar kurgu dilinde ortaya çıkan kurgunun taslamasının bir parçasıdır; yani kurgu dünyadaki karakterlerin adlarıdır (Kripke, 2013, s. 29). Yani adımsılar kurgu dünyada ad olan, olağan koşullarda ise ad gibi olan ama gerçek bir ad olmayan şeylerdir. Yüklemsiler de olağan koşullarda gerçek bir yüklem olmayan fakat kurgu koşullarında yüklem olan şeylerdir. Özelliğimsiler de gerçek özellik olmayan, yine kurguda özellik olan şeylerdir. Öyleyse bir adın, yüklem ya da özelliğin var olduğu gibi bu yüklem ve özellikler ile benzeşen fakat kategorik olarak farklı olan kurgusal ad, kurgusal yüklem ve kurgusal özellikler olduğunu söyleyebiliriz. Örneğin dedektif olma özelliğiyle birlikte kurguda dedektiflik ya da dedektifliğimsilikten bahsedebiliriz.

Öyleyse kurgu karakter bir özel ada sahiptir ve bu özel ad onu diğer varlıklardan ayırır, biricik olarak belirler. Fakat adımsıya gerçekten sahip değildir çünkü adımsı gerçek bir ad da özellik de değildir. Öyleyse ad, adımsı ve kurgu karakterlerin arasındaki ilişki ne türden bir ilişkidir? Bunu daha iyi anlayabilmemiz için Kripke'nin kurgu karakterlerin var olması hakkındaki düşüncelerine bakmamız gerekir.

3. Kripke'ye Göre Kurgu Karakterlerin Var Olma Koşulları

Kripke'ye göre kurgu karakterlerin var olma koşulları aşağıdaki koşullardır.

- i. Bir şey kurgu karakterse onu içeren en az bir üstkurgusal (*metafictional*) önerme olmalıdır (Kripke, 2013, s. 71)¹.

¹ Kripke için üstkurgusal önermeler kurgu hakkında olağan dilde kurduğumuz önermelerdir. Olağan dil ise gerçek yüklemler ve gönderimler yaptığımız dildir. Bu yüzden üstkurgusal önermeler olmadan kurgu karakterler hakkında varlık ya da diğer yüklemelerin olağan anlamlarıyla yükleme yapamayız. Bu gerekçeyle de kurgusal karakterlerin varlığını gerektiren bu tür önermeler varsa var olmanın gerçek anlamıyla bir kurgu karakterin var olduğunu ileri sürebiliriz. Bu da bu tür önermeler varsa o karakterin var olduğu, yoksa da var olmadığı anlamına gelir. Kurgu dili ise taslama ilkesiyle (*pretense principle*) anlaşılabilir. Dedikimiz gibi kurgu dilinde adlar adları, önermeler önermeleri taklit eder, yani bir dil olarak

- ii. Kurgu karakterleri içeren üstkurgusal önermeler varsa bu önermelere uygun en az bir kurgu/önermemsi (*pretended proposition*) olmalıdır (Kripke, 2013, s. 71).
- iii. Öyleyse bir şey kurgu karakterse, ona uygun en az bir kurgu/önermemsi olmalıdır.²

(iii)'de bahsedilen kurgu karakter ve kurgu arasındaki uygunluk ilişkisi kurgu karakterin adı ve ilişkilendiği adımsı arasındaki ilişkiyi anlamamız için önemlidir. Bu uygunluk *kurgunun gerektirdiği varlığın* hangi kurgu karakter olduğunu belirler. Böylelikle bu uygunluk bir kurgu karakter için üstkurgusal önermenin rastgele doğru değil de gerekçeli olarak doğru olduğunu da belirler. Yani Kripke'ye göre "Sherlock Holmes bir kurgu karakterdir" önermesinin doğru olduğunu ileri sürmek için bu kurgu karaktere uygun bir kurgunun olduğunu da ileri sürmemiz gerekir (Kripke, 2013, s. 71). Kurgu karakter ve ona uygun kurgu ilişkisinden bahsedemeseydik herhangi bir kurgu karaktere uygun olan bir kurgudan da bahsedemezdik. Yani bu uygunluk olmasaydı kurgular ve kurgu karakterler arasındaki ilişki epistemik açıdan ayırt edilemezlerdi. Böylelikle bir kurgu karakterin var olduğunu ileri sürmek için ona uygun kurguyu göstermek de epistemik açıdan olanaksızlaşırdı. Böylelikle hangi kurgu karakterin sahiden var olduğu da bilinemez bir duruma gelirdi.

Başka bir deyişle bu uygunluk ilişkisi kurgular oluşturulduğunda bunların arasından belirli kurguları seçip haklarında üstkurgusal önermeler kurabilmemizin ilişkisidir. Örneğin *Sherlock Holmes* kurgusu var olduğunda bu kurgu üzerine üstkurgusal önermeler kurabiliriz. Uygunluk ilişkisi de *Sherlock Holmes* kurgusunun gerektirdiği varlıkların hangi kurgu karakterlere uyduğunun ilişkisidir. Fakat burada Kripke için önemli ve karıştırılmaması gereken şey kurguların gerektirdiği varlıkların kurgularda atfedilmiş gibi yapılan özelliğimsilerden bağımsız olduğudur. Örneğin Kripke için kurguda dedektif birisinin olması kurgunun gerçek bir dedektifi ya da olanaklı bir gerçek dedektifi gerektirdiği anlamına gelmez çünkü kurgudaki anlatılanların kurgu

kurgu dili olağan dili taklit eder. Örneğin "Desdemona" kurgu dilinin bir parçasıysa yalnızca bir ad gibi davranır fakat gerçek bir ad değil, adımsıdır. Bununla birlikte örneğin "Desdemonya" olağan dilin parçasıysa bir addır. İlkinde örnek olarak "Desdemona Brabantio'nun kızıdır" önermemsisini, ikincisine örnek olarak ise "Edebiyatçılar Desdemona'yı tartışılar" üstkurgusal önermesini düşünebiliriz. Burada ilk önermemsi Kripke açısından "Kurguya göre Desdemona Brabantio'nun kızıdır"ın bir kısaltmasıdır (*abbreviation*) ve kurgunun parçası olan "Desdemona" bir adımsıdır; oysa olağan dilin parçası olan üstkurgusal önermedeki "Desdemonya" bir özel addır. Yani ad ve adımsı eşesli olsa da aynı şey değildir.

² Bu argümanı ufak değişikliklerle kurgu karakterlerin varlığı için yeterli hâle dönüştürebiliriz. Yani örneğin yaklaşık olarak "(iy) Bir şey gerçek bir kişi değil ve en az bir üstkurgusal önerme tarafından içeriliyorsa bu şey kurgu karakterdir. (iiy) Bir şey gerçek bir kişi değil ve ona uygun en az bir kurgu/önermemsi varsa bu şeyi içeren en az bir üstkurgusal önerme vardır ve bu şey gerçek değildir. (iiiy) Öyleyse bir şey gerçek bir kişi değil ve ona uygun en az bir kurgu/önermemsi varsa bu şey kurgu karakterdir." biçiminde bir argüman kurabiliriz.

Bu dönüştürmede gözden kaçmaması gereken (iiy)'de bahsedilen "x'i içeren en az bir üstkurgusal önerme vardır" ileri sürümünün ilkece yeterliliği kastetmesidir. Yani üstkurgusal önermeler kurgu ortaya çıktıktan sonra *söylenabilir* hâle gelirler. Böylelikle kurgu karakterin varlığına yeterli olan kurgu karakteri içeren *söylenmiş* bir üstkurgusal önermenin olması değil, bu türden üstkurgusal önermenin ilkece *söylenabilir* olmasıdır.

dilindedir, bu dil gerçek yüklemler yapmaz.³ Bununla birlikte Kripke için kurgu karakterler var olması için kurgucusuna ihtiyacı olmayan Meinongcu nesneler ya da sayı gibi zorunlu varlıklar da değildir, kurgu varlıklar somut olan hikaye anlatma, oyun/roman yazma gibi şeyler vasıtasıyla var olabilen soyut ve olumsal varlıklardır; yani ancak somut bir takım insan etkinlikleri sonucu varlığa gelebilirler ve bu açıdan tıpkı millet olmaya benzerler (Kripke, 2013, s. 73).

İşte kurgu karakterin adının ve ilişkilendiği adımsının ilişkisi de kurgunun kurgu karaktere uyma ilişkisiyle aynı türdendir. Çünkü kurgu karakterin özel adı ve ilişkilendiği adımsı arasında da bir uygunluk ilişkisi vardır ya da en azından ad ve adımsı eşseslilik açısından çakışır. Fakat kurgu karakterler ilişkilendikleri kurgu dünyada anlatılanlar ve atfedilen özelliklerden bağımsızken neden ilişkilendiği varlığının adımsısıyla adının eşseslilik açısından bu kadar sık çakıştığı açık değildir. (Örneğin “Sherlock Holmes” adımsının belirtirmiş gibi yaptığı varlığının dedektif gibi olması Sherlock Holmes soyut varlığını gerçek ya da kurgusal bir dedektif yapmazken ad ve adımsı arasındaki çakışma ilişkisinin sıklığı bunların birbirini belirlediği izlenimini verir.)

Öyleyse bu eşseslilik ilişkisini anlamak için ad ve adımsılara daha yakından bakmamız gerekir.

4. Ad ve Adımsının Özellikleri ve Sıkı İlişkileri

4.1. Ad ve adımsının özellikleri

Adlar en genel anlamda varlıklar hakkında konuşmamızı sağlama işlevi gören dilsel birimlerdir. Biz adlar vasıtasıyla varlıklar hakkında onları diğer varlıklardan ayırarak konuşuruz. Örneğin “Ahmet bugün yemeğe gelecek mi?” diye bir soru sorduğumuzda “Ahmet” adının adlandırdığı kişinin yemeğe gelip gelmeyeceğini sormuş oluruz. Bununla birlikte bir adın gönderiminin olması zorunlu da değildir. Yani gönderimsiz/boş adlar da vardır. Adımsılar adlara benzeyen şeyler olduklarına göre aralarındaki benzerlik ilişkisinin nasıl kurulabildiğine bakmalıyız.

³ Bunu daha iyi anlamak için “Ronaldo futbolcudur” özellik önermesi ve “Tsubasa futbolcudur” özelliğimsi önermemsisini karşılaştırabiliriz. “Ronaldo futbolcudur” önermesi Ronaldo’nun futbolcu olduğunu ileri sürer ve doğruluk koşulu Ronaldo’nun futbolcu olmasıdır. Yani Ronaldo futbolcu ise bu önerme doğru, değilse yanlıştır. Fakat Kripke için önermemsi “Tsubasa futbolcudur” Tsubasa’nın futbolcu olduğunu ileri sürmez. Çünkü Kripke için önermemsi “Tsubasa futbolcudur” aslında “Kurguya göre Tsubasa futbolcudur”un bir kısaltmasıdır. Yani bu tür kurgusal önermelerde “kurguda, kurguya göre” gibi bir içlemsel operatör (*intensional operator*) doğruluk koşullarını kurguya yönlendirir. Böylelikle de bu önermemsinin doğruluk koşulu diyebileceğimiz şey olağan koşullar değildir, yani Tsubasa’nın futbolcu olması bu önermeyi doğru kılmadığı gibi Tsubasa’nın futbolcu olmaması da bu önermeyi yanlış kılmaz. Ancak kurguya göre Tsubasa futbolcu ise bu önermemsinin doğruluğundan, kurguya göre Tsubasa futbolcu değilse de yanlışlığından bahsedebiliriz.

Böylelikle kurgu dilindeki yüklemeler, adlar gibi öğelerin de neden gerçek yüklemeler olmadığı da anlaşılabilir; çünkü kurguya göre operatörü bu dilin koşuludur ve uygulandığı ifadelerdeki gerçek/olağan koşulları değiştirir.

İlk olarak adımsıların varlıklara adlarıncıyla aynı anlamda gönderimde bulunmadıklarını söyleyebiliriz. Çünkü adımsılar taslama ilkesi gereği “kurguda” içlemsel operatörüyle çözümlenirler.⁴ Bahsettiğimiz gibi içlemsel operatörler de doğruluk koşulu değiştirme işlevi görürler. Böylelikle örneğin “Hamlet” adımsısı, “kurguda Hamlet” ya da “kurguda Hamlet adlı kişi” anlamına gelir. “Hamlet” adımsısının adlandırmış gibi yaptığı bir varlığımsının varmış gibi olması bu adımsının dolumsu bir özelliğimsi gösteriyormuş gibi olduğunu söylememiz için yeterlidir. Yani tıpkı bir adın nesnesini biricik belirlemesi gibi adımsılar da ait oldukları kurgu dünyalarda nesnelerini biricik belirlerler fakat gerçekten belirlemezler çünkü bu belirleme ilişkisi sadece kurgu koşullarda geçerlidir.

Herman Cappelen ve Josh Dever'in kurgu dili hakkında söyledikleri özelliklere bakmak bu ilişkiyi daha iyi anlamamızı sağlayacaktır. Capellen ve Dever kurgu dilinin aşağıdaki özelliklere sahip olduğunu düşünür.

- (i) Kurgu dili olağan dilin parazitidir, yani kurgu dili varsa olağan dil zaten vardır, kurgusal olmayan dil kurulmuş olduğunda kurgu dili bir iletişim biçimi olarak ortaya çıkabilir, (ii) kurgu dili olağan dil içerisinde -mış gibi yapma biçimidir ve kurguda olağan zamanlarda konuştuğumuz gibi konuşmayı taklit ederiz, (iii) kurgu genellikle kurgu olduğu bilinerek okunur, yani kurguların doğru şeyler söylemediğine dair uzlaşımımız vardır, kurguyu kurgu olarak bilmek onun olağan şartlar altında doğru şeyler söyleyeceği beklentimizi askıya almamızı ister, yani okuduğumuzun kurgu olduğunu bilmek bizden bahsedilenlerin doğruymuş gibi ele alınmasını ister, (iv) David Lewis'ten hareketle kurgudaki doğruluk dediğimiz şey vardır, yani kurgudaki ileri sürümler kurguya göre doğrudur, başka deyişle kurgu “kurguya göre” operatörüyle çözümlendiklerinde kurgudaki doğruluğu elde ederiz (Cappelen ve Dever, 2019, ss. 38-9).

Yani kurgu dilinde adların, yüklemelerin vd. kurgu koşullardaki anlamlarından bahsederiz. Bunlar olağan koşullara göre -mış gibi yapmalardır. Kurguya yönelik olağan koşullardaki doğruluk beklentimizi askıya aldığımız bir uzlaşımımız vardır ve kurgu bizim onu doğru söylüyormuş gibi ele almamız yoluyla etkileyciliğini kazanır.

Fakat ad ve adımsıyı düşündüğümüzde kurgu ve üstkurgu arasında özel bir ilişki ortaya çıkmış gibi gözüktür. Çünkü bir kurgu karakterin adı ve ilişkilendiği adımsısı aynı *görünür* ve bunlar genellikle aynı şey *sanılır*. Bunun nedeni ad ve adımsının eşesli olmasıdır. Oysa dediğimiz gibi Sherlock Holmes'un kendisine uygun kurguda varlığımsı Sherlock Holmes'un dedektif gibi olması Sherlock Holmes'un böyle bir özellikle çakışmasını gerektirmez. Fakat neredeyse adı olan tüm kurgu karakterlerin, kendilerine uygun oldukları kurgulardaki ilişkilendikleri adımsıları eşeslidir. Bu

⁴ Kurgu dilinin “kurguda” içlemsel operatörüyle çözümlenmemesi gerektiğini düşünenler de vardır. Örneğin bunlardan birisi Mark Bowker'dir. Bowker'in temel gerekçesi bu tür bir çözümlemenin edimsel deneyimi yok ettiğidir (Bowker, 2021). Fakat metnim boyunca “kurguda” içlemsel operatörünün kurgu dili için doğru çözümleme olduğunu bir varsayım olarak kabul edeceğim. Çünkü amacım Kripke için ad ve adımsının nasıl kurulduğu ve bunlar arasındaki ilişkilerin ne olduğu. Kurgu dilinin “kurguda” operatörüyle çözümlenmesi gerekip gerekmediği ilişkili olsa da başka bir yazının konusu olabilecektir.

ilişkiyi anlamamız için kurgusal karakterlerin adlandırılması sorunu özel bir yer tutar çünkü ad ve adımsının eşseslilik açısından çakışmasının *gerekip gerekmediği* bu soruyla çok yakından ilişkilidir.

Öyleyse bu ilişkinin nasıl bir ilişki olduğunu inceleyelim.

4.2. Ad ve adımsı arasındaki sıkı ilişkinin gerekçesi

Ad ve adımsı arasında sıkı ilişki adın mı adımsıya uyduğu adımsının mı ada uyduğu yoksa ikisinin de zaman zaman birbirine uyup uyamayacağı sorununu doğurur. Yani kurgu karakterin önce gerçek bir ada sahip olduktan sonra adımsının mı ortaya çıktığı yoksa adımsı ortaya çıktıktan sonra mı bu adımsıyla ilişki içinde bir ada sahip olduğu ya da ikisinin de farklı durumlarda olup olamayacağı belli değildir. Bununla birlikte ad ve adımsılar kategorik olarak farklı olsalar da eşsesli olmalarının gerekçesi yeterince açık değildir. Kripke *Naming and Necessity*'de bize bazı adlandırma örnekleri verir. Bu örneklerde Kripke özel ad adlandırma önermelerinin ad koyucu açısından a priori olarak bilinebileceğini ve olumsal olduğunu ileri sürer. Bu dediğimizi daha iyi anlamak için Kripke'nin a priorilik, zorunluluk ve olumsallıktan ne anladığını kısaca açıklayalım.

Kripke a priori kavramının epistemolojik bir kavram olduğunu düşünür ve yaklaşık olarak belirli bir kişinin ya da bilicinin duyu deneyiminden bağımsız şekilde *bilebildiği* doğruları anlar⁵; zorunluluğu ise metafizik zorunluluk olarak ele alır ve bundan da bir önermenin dile getirdiği durumun başka türlü olamamasını anlar (Kripke, 2001, ss. 34-6). Yani "Dünya, bu açıdan, daha farklı şekilde olabilir miydi?" sorusunda verdiğimiz cevap "evet" ise olumsal, "hayır" ise zorunlu bir olgu dile getiririz (Kripke, 2001, s. 36). Böylelikle bir önermenin a priori olumsal olduğunu ileri sürmek bu önermelerin doğruluğunun herhangi duyu deneyiminden bağımsız şekilde *bilinebileceğini* ve bu önermenin dile getirdiği durumun olduğundan farklı bir şekilde de olabileceğini ileri sürmektir.

Bu türden bir önermeye uygun olan bir ad verme senaryosu düşünebiliriz. Örneğin adlandırıcının oğluna "Ali" adını verdiğini düşünelim. Adlandırıcı ad vermek için "Oğlumun adı 'Ali'dir" gibi bir önerme sözcelesin. Bu ad verme önermesi adlandırıcı açısından a priori'dir çünkü bir duyu deneyimi bu önermeyi yanlışlayamaz, yani adlandırıcı hangi adı vermek isterse istesin bu önermenin doğruluğunu duyu deneyiminden bağımsızca bilir. Bununla birlikte bu önerme olumsaldır çünkü adlandırıcının oğluna "Ali" adını vermesi zorunlu değildir. Yani adlandırıcı verdiği addan başka "Deniz", "Ahmet", vb. bir ad verebilirdi. Başka bir deyişle önermenin dile getirdiği durum farklı şekilde olabilirdi.

Fakat kurgu karakterlerin adlandırma önermelerinin a priori olumsal olması gerekip gerekmediği ad ve adımsı arasındaki sıkı çakışma ilişkinin belirsizliği yüzünden belirli

⁵ Kripke a priorilik için *bilinebilmeyi* yeterli görür. Ona göre bilinebilmekten bilinmesi gerektiğini çıkarmak hatalıdır; yani edimsel olarak kimse bir önermeyi a priori bilmese bile bu önermenin a priori olarak bilinmesinin olanaklı olması yeterlidir.

değildir. Bu sıkı ilişki adlandırma önermelerinin niteliğini de belirleyecek şekilde en az iki şekilde yorumlanabilir. Yani ad ve adımsı arasında eşseslilik açısından ya zorunlu ya da olumsal bir ilişki vardır.

Dediklerimizi daha iyi anlamak için ilk önermemesinde adımsı geçen bir kurgu düşünelim. Bu ilk önermemsi “Ahmet yürüyor” olsun. Bu kurguda, kurgunun geçtiği dünyada karakter çoktan adlandırılmıştır. Fakat bu adlandırma gerçek bir adlandırma değildir. Öyleyse bu varlığının gerektirdiği kurgu karakterin gerçek bir ada sahip olması için karakter olağan dilde bir ad verme edimiyle adlandırılmalıdır.⁶ Fakat buradaki soru şudur: Kurguda geçen adımsı ile kurgu karakterin gerçek adının eşsesli olması zorunlu mudur?

Eğer zorunluysa yazar olağan dilde bir adlandırma önermesi kurar ve örneğin şöyle der: *Bu kurgunun gerektirdiği bu varlığın adı* artık Ahmet'tir. Öyleyse bu adlandırma önermesi ad koyucu açısından a posteriori'dir çünkü doğru olması için nihai koşul duyu deneyimiyle bilinebilecek bir koşuldur. Yani yazar koyduğu adın kurgu karakterin ilişkilendiği adımsısıyla eşsesli olduğunu bilmelidir. Yani “Ahmet” adımsısı bilinmelidir; bu da cevaplanması için duyu deneyimi gerektiren örneğin “Bu kurgu karakterin ilişkilendiği adımsı nedir?” gibi bir sorunun cevaplanmasına bağlıdır. Bununla birlikte bu önermenin zorunlu olduğunu da söylememiz gerekir çünkü eğer adın adımsıya uyması gerekiyorsa adımsıya uymayan bir ad önermesi zorunlu olarak yanlıştır.

Fakat adın adımsıya eşsesli olmak açısından uyması zorunlu değilse bu kurgu varlığın adının “Ahmet” olması da zorunlu değildir. Yazar “Bu kurgunun gerektirdiği bu varlığın adı artık Ahmet'tir” diyebileceği gibi “Bu kurgunun gerektirdiği bu varlığın adı artık Mehmet/Ayşe/Ali'dir” diyebilir ve bu varlığı adlandırabilir. Öyleyse bu adlandırma adlandırıcı açısından a priori olarak bilinir çünkü bu önermenin doğru olması için nihai koşul duyu deneyimiyle bilinecek bir koşul değildir. Çünkü adlandırıcı hangi adı verirse versin adlandırma önermesi doğrudur. Yani bu önerme duyu deneyimi tarafından yanlışlanamaz. Ayrıca bu önerme olumsaldır çünkü verilen adın verilmesi zorunlu değildir. Yani “Ahmet” adı verildiyse bu adın verilmesi zorunlu değildir.

Fakat Kripke için adın adımsıya uymasının gerekip gerekmediği açık olmadığından ileri sürdüğü başka düşüncelerinden bu konu hakkındaki tutumu ve düşüncesini belirlememiz gerekir.

⁶ Burada gözden kaçmaması gereken şey bir varlık adını kamusallaşma yoluyla kendi kendine de kazanabilir. Yani bir varlık için bir özel ad kamusallaştıkça kasıtlı bir ad verme edimi olmadan da bu varlık bu adın sahibi olabilir. Fakat tartışmanın sonucunda ileri sürdüklerimiz kamusallaşma yoluyla edinilen adlar için de geçerli olacağı için bu durum ayrı olarak incelenmeyecektir.

4.3. Kripke'nin eşsesliliğe karşı tutumunun belirlenmesi

Kripke'nin verdiği adlandırma örneklerinin a priori olumsal olduğundan bahsetmiştik. Kendisi a posteriori zorunlu bir özel ad adlandırma önermesinden bahsetmez. Bununla birlikte Kripke *Reference and Existence* kitabının 5. Ders'inde ad değişim olgusunu inceler. Ad değişim olgusu birisinin adının belli bir zaman sonra başka bir ad ile değişmesidir. Örneğin bir zamanlar "Ahmet", bugün "Mehmet" özel adına sahip birisinin nasıl olur da adının değiştiğini inceler. Bu incelemeyi özellikle konuşucunun gönderimi-semantik gönderim ayrımıyla yapar. Konuşucu gönderimi-semantik gönderim ayrımını adlar, betimlemeler, belirli betimlemeler ve başka dilsel ögeler için yapabiliriz. Kendimizi adlarla sınırlandırırsak konuşucunun gönderimi konuşucunun kullandığı ad ile kastettiği/hakkında konuştuğu kişidir; semantik gönderim ise adın gönderimi, yani adın adlandırdığı şeydir (Kripke, 1977; 2001, s. 25, dipnot 3; 2013, s. 118). Konuşucunun gönderimi ve semantik gönderim aynı olabileceği gibi farklı da olabilirler. Yani birisi "Ahmet" özel adı ile Ahmet'e gönderimde bulunabileceği gibi bu adı kullanarak konuşucunun gönderimi düzeyinde başka birisine de gönderimde bulunabilir. Bu ayrımı daha iyi anlamak için aşağıdaki senaryoyu düşünebiliriz.

"Ahmet" adında birisinin arkadaşıyla birlikte yaka kartıyla girilebilen bir konferansa gitmiş olduğunu imgeleyelim. Ahmet ve arkadaşı konferansta yaka kartlarını değiştirsinler. Yani Ahmet'in arkadaşının kartının üstünde Ahmet'in adı, Ahmet'in kartının üstünde arkadaşının adı yazsın. Birisi Ahmet'in arkadaşını görüp yaka kartına bakıp şöyle desin: "Ahmet ayakta duruyor". Bu önermeyi sözceleyen kişi "Ahmet" adıyla konuşucunun gönderimi düzeyinde Ahmet sandığı kişiye, yani Ahmet'in arkadaşına gönderim yaparken semantik gönderimi düzeyinde Ahmet'e gönderim yapar. Çünkü "Ahmet" özel adıyla Ahmet sandığı ama Ahmet olmayan kişiyi kastederek fakat özel adın adlandırdığı nesne Ahmet'tir.

İşte Kripke bu ayrımın temelinde ad değişimini yaklaşık olarak aşağıdaki gibi açıklar.

Konuşucular bir kişiye gönderim yapmak için bu kişinin özel adı yerine sistematik ve tekrarlı şekilde konuşucuların gönderimi düzeyinde başka bir özel ad kullanırlar ve böylelikle bir zaman sonra konuşucuların bu kişiye gönderim yaptıkları özel ad kişinin özel adı ile değişir. Yani bir ad semantik gönderim kazanır ve diğer ad bu semantik gönderimini kaybeder (Kripke, 2013, böl. 5).

Kripke'nin bu açıklaması özel ad ve adımsının birbirini belirleme ilişkisini açıklamak için bir zemin oluşturabilir çünkü özel adı ve ilişkilendiği adımsısı eşsesli olmak açısından farklı olan bir kurgu karakter, bir zaman sonra özel ad veya ilişkilendiği adımsıdan birinin kullanımının ağır gelmesiyle ad değiştirecektir.

Bunlarla birlikte özel adın adımsıya eşsesli olmak açısından uyma gerekliliği düşüncesindeki gerekliliğin nereden kaynaklandığı da yeterince açık değildir. Bunu da yakından incelememiz gerekir. Ad ve adımsı arasında bir uyma gerekliliğinin olması aşağıdaki iki şekilde ifade edilebilir.

- (a) Kurgu varlıkla ilişkili adımsı varsa kurgu varlığın özel adı bu adımsıyla eşseslidir.
- (b) Kurgu varlığın özel adı varsa kurgu varlığın ilişkili olduğu adımsıyla eşseslidir.

(a) ile kastedilen karakterle ilişkilendirilen bir adımsının olduğunda karakterin özel adının da olduğudur. Fakat bu yanlıştır. Çünkü bir kurgu karakter bir adımsı ile ilişkilendirilebilir fakat yine de özel bir adı olmayabilir. Yani henüz üstkurgusal bir önerme ile adlandırılmamış olabilir. Fakat (b) kurgu varlığın özel adı varsa onunla ilişkili eşsesli bir adımsının var olması *gerektiğini* dile getirir. Bu eşsesliliğin zorunluluğunu daha iyi ifade eden bir önermedir.

Fakat sorun şudur ki olağan dil ve adlandırma önermeleri örneklerinden bu tür bir gerekliliğin türetilebileceğini temellendirmek zordur çünkü adlandırma önermeleri hem olağan dilde yapılır hem de nihai olarak adlandırıcının seçimine bağlıdır. Yani adlandırıcı kendi bilgi durumu içerisinde bildiği özel adların arasından bir özel ad seçer ya da bir özel ad oluşturur ve bir varlığı adlandırır. Oysa (b)'yi kabul edersek adlandırıcının bu seçiminin bir önemi kalmaz çünkü her koşulda bu adın adımsı ile eşsesli olması gerekir. Fakat olağan dil ve adlandırmanın betimsel çözümlenmesi içerisinde böyle bir gereklilik haklı şekilde türetilemez.

Buna karşılık şu itirazlar ileri sürülebilir. Olağan dilde yapılan adlandırmalardaki adlandırıcının bir ad seçme tercihi adımsı seçme tercihinin geçmiştir. Yani bir kurgu karakteri adlandırmak isteyen kişi nihai olarak istediği adımsıyı seçtiğinde özel adını da seçmiş olacağından, bahsedilen bu gereklilik sadece adın adımsıya uyması gerekliliğidir. Yani verilen adın verilmesi nihai açıdan gerekli değildir. Çünkü istediğimiz adımsıyı seçerek adı belirlemek hâlâ tercihimize bağlıdır.

Fakat bu tür bir ad verme açıklamasının temel sorunu olağan dil ve kurgu dili arasında tersten bir gereklilik ilişkisi kurmasıdır. Yani birisine ad vermek olağan dilin işlevidir. Bu tür bir açıklama olağan dilin bu işlevini kurgu dilin kendisine gereklilik ile bağlar. Yani adlandırmamızı gerçek adlandırmayı belirler. Oysa belirleme ilişkisini böyle anlamak olağan dilin en temel işlevlerinden birisini kurgu diline yeterince gerekçemiz olmadan atfetmek olur. Oysa bu tür bir gereklilik dili kullanmamız açısından haklı bir gereklilik değildir. Çünkü dilimizi tam da ters bir şekilde kullanırız. Öyleyse bu gerekliliğin kendisi olağan dil ve adlandırma önermelerinin çözümlemesiyle temellenemez.⁷

Kripke de kurgu dili ve olağan dili karıştırmamamız konusunda bizi çoğu kez uyarır. Bu uyarı, bu iki söylem düzeyini birbirine karıştırmamak üzerinedir. Yani kurgu dili ve olağan dil farklıdır ve temel farkı da kurgu dilinin Kripke için taslama ilkesi ile ele alınması gerektiğidir. Yani Kripke için de olağan dilin temel işlevleri kurgu dilinin

⁷ Bu gerekliliğin pragmatik bir gerekçelendirmeyle temellendirilebileceğini ileri sürebiliriz. Yani örneğin "Böyle yaparsak birçok sorunu çözeriz, öyleyse böyle yapmamız gerekir" biçiminde bir argüman kurabiliriz. Bu açıdan iddia hâlâ savunulabilir ama haklı olması için sahiden hangi sorunları çözebileceği ya da çözdüğünü ortaya koymalıdır.

kendisine bağlanmamalıdır ya da kurgu dilinin temel işlevleri olağan dile bağlanmamalıdır ve bunlar birbirine karıştırılmamalıdır. Bu iki söylem düzeyi ve ögeleri birbirlerinden kategorik olarak farklıdır ve aralarında sadece benzerlik ilişkisi vardır. Yani bir adımsı kurgu koşullarında bir ad işlevi görür, bir yüklemli kurgu koşullarında yüklem işlevi görür. Fakat kurgu dışında bunlar ad ya da yüklem işlevi görmezler; benzerlik de kurguda bu işlevi görmeleri sebebiyledir. Bu durumda olağan dildeki adlandırma ediminde bulunan kişilerin özel ad seçiminin bir adımsıyla eşsesli olmasının gerekli olduğunu ileri sürmek bu iki dil düzeyi arasında olması gerektiğinden çok daha sıkı bir ilişki kurmak demektir.

Öyleyse bu gerekçeler temelinde Kripke için ad ve adımsı arasında gereklilik olmadığını söylemek bir gereklilik olduğunu söylemekten daha uygundur. Bunun sonucu olarak da Kripke için kurgu karakterlerin adlandırılma önermeleri olumsal olmalıdır. Böylelikle örneğin “Sherlock Holmes” adımsısı ile ilişkilenen Sherlock Holmes’un özel adının “Sherlock Holmes” olması zorunlu değildir. Yani yazar “*Sherlock Holmes*” hikayesinin gerektirdiği bu kurgu varlığın adı artık “Sherlock Holmes’tur” demiş olabileceği gibi “*Sherlock Holmes* hikayesinin gerektirdiği bu kurgu varlığın adı artık ‘Smith’tir’” de diyebilirdi ve karakteri adlandırabilirdi.

Fakat adımsı ile özel adın eşsesli olması gerekme bile aralarındaki ilişki çok sıkı bir ilişki olmaya devam eder. Öyleyse bir gereklilik olmasa dahi neden ad ve adımsıların çoğu zaman eşsesli olduğu da açıklanmalıdır. Benim görüşüme göre bunun iki temel gerekçesi vardır. İlki, bu ayrım çoğu zaman düşünülmez. Yani aradaki ilişki çoğu zaman *kendiliğinden* bir ilişkidir, kurgu karakterin önce adı olabileceği gibi adımsısı da olabilir ve bu ayrım yeterince düşünülmediği için genellikle çakışır. Fakat dediğimiz gibi bu çakışma ilişkisi olumsaldır. İkincisi, özel adı ve ilişkilendiği adımsı farklı olan bir varlığın dil kullanımımız sebebiyle adının değişmesi olasıdır. Bunun temel nedeni yine ilkiyle ilişkili olarak aradaki farkın yeterince düşünülmediği için ad ve adımsının birbirlerinin yerine kullanılmasıdır. Yani semantik gönderim ve konuşucuların gönderimi arasındaki ilişkidir.

Başka deyişle dilimizde sözcükleri olağan anlamları/gönderimleriyle kullanmaksızın istediğimiz anlamları/gönderimleri kastedebilmemizdir. Yani adların, betimlemelerin, belirli betimlemelerin ve bunun gibi dilsel ögelerin semantik anlam/gönderimlerinden pragmatik açıdan ayrışabilmesidir. Bu gibi ayrışmalarla özellikle dilin kullanımıyla ortaya çıkan metafor, söz oyunları, sezdirim gibi örneklerde karşılaşırız. Örneğin Alper Yavuz’u takip edersek özel ad literal ya da metaforik olarak kullanıldığında özel adın bir varlığa gönderim yapan *semantik işlevi* olduğu kadar *pragmatik işlevi* de vardır; yani özel adların metaforik kullanımında kastedilen anlam (*intended meaning*) bu nesneye gönderimle ilişkilendirilen belirli özelliklerin sezdirimi (*implication*) yoluyla aktarılabilir (Yavuz, 2018, ss. 118-19). Buna bir örnek verirken davranışlarını sevmediğimiz birisinin özel adını kişilik olarak sevdiğimiz fakat sevmediğimiz bir davranışta bulunan bir arkadaşımız için kullanabiliriz. Başka deyişle özel adı hem semantik hem de metaforik işleviyle kullanabiliriz. Yani “Ahmet” adlı birisine kötü davranışından sonra ikimizin de sevmediği Mehmet’in özel adını kullanarak “Mehmet nasılsın?” deriz. Burada

konusucunun gönderimi açısından gönderimimiz Ahmet'tir; adın semantik gönderimi Mehmet'tir ve Mehmet askıya alınır fakat semantik gönderiminin ilişkilendirildiği kimi kötü özellikleri Ahmet'in de yaptığı sezdirilir (*implicate*) ve Ahmet böylelikle eleştirilir.

Tıpkı bu kullanımlara benzer şekilde adımsıları da konuşucular düzeyinde gönderim yapmak için kullanabiliriz. Her ne kadar adımsılar semantik gönderime sahip olmasalar da konuşucu gönderimi kişinin dilsel öge ile kastettiği nesne olduğu için adımsılar yoluyla konuşucu düzeyinde gönderimde bulunabiliriz. Yani "Sherlock Holmes" adımsısını kullanıp "Sherlock Holmes" özel adının göndergesine konuşucular düzeyinde gönderimde bulunabiliriz. İşte dilimizin bu özelliği kurgu karakterlerin adı ve ilişkilendiği adımsıların da sıklıkla çakışmasını daha anlaşılır kılar. Çünkü adı ve ilişkilendiği adımsı farklı olan kurgu karakter bir zaman sonra birisinin kullanımının ağır basmasıyla ad değiştirecektir.⁸

Öyleyse bu olumsal ilişki ve dil kullanımımızdan türetilebilecek durumlara bakalım ve hem sıkı ilişkinin gerekçelerini hem de türetilebilecek durumları daha detaylı inceleyelim.

5. Ad ve Adımsı Arasında Ortaya Çıkan Durumlar

Ad ve adımsı arasında olumsal bir ilişki olduğu, ad değişimi ve dilin kullanımı temelinde ortaya çıkan birbiriyle yakın ilişkilere sahip aşağıdaki durumlardan bahsedebiliriz.

- (1) Kurgu karakterin ilişkili olduğu adımsısı ve özel adının eşsesli olduğu durum.
- (2) Kurgu karakterin ilişkili olduğu adımsısı ve özel adının eşsesli olmadığı durum.
- (3) Kurgu karakterin özel adının değişimi.
- (4) Kurgu karakterin ilişkili olduğu adımsısının değişimsisi (yani adımsı değişimsisi).
- (5) Kurgu karakterin ilişkili olduğu adımsının özel adını belirlediği durum.
- (6) Kurgu karakterin özel adının ilişkili olduğu adımsıyı belirlediği durum.

5.1. Ad ve adımsının eşsesli olduğu durum

Ad ve adımsının eşsesli olması kurgu karakterin adının ve ilişkilendiği adımsının eşsesli olmasıdır. Bu durum en genel durumdur. Bu genelliğin gerekçesinin özel ad ve adımsı arasındaki kendiliğinden ilişki olduğunu dile getirmiştik. Örnek vermemiz gerekirse soyut karakter Sherlock Holmes'un özel adı ve ilişkilendiği adımsı eşseslidir. Çünkü Sherlock Holmes'un ilişkilendiği kurguda dünyadaki ilişkilendiği varlığın adı da "Sherlock Holmes"tur. Bu durumun çokluğu ad ve adımsı arasındaki ilişkinin sıklığının temel gerekçesidir. Ayrıca bu durumun çok olması 5.5. ve 5.6.'da inceleyeceğimiz durumlarla da yakından ilişkilidir.

⁸ Burada gözden kaçırılmaması gereken ad değişimi iki özel ad arasında gerçekleşir; oysa bu tür örneklerde üçlü bir ilişki vardır: Sahip olunan ad, kullanılan adımsı ve yerine geçen ad. Bu üçlü ilişkiyi *Adımsının eşsesli bir özel ada sebep olması* başlığında kısaca inceleyeceğiz.

5.2. Ad ve adımsının eşsesli olmadığı durum

Ad ve adımsının eşsesli olmaması kurgu karakterin adının ve ilişkilendiği adımsının eşsesli olmamasıdır. Bu durum için ad verme koşullarımız da önemlidir. Ad verme koşulları arasında bir kamusallaşma olması gerektiğini düşünmezsek ve yazarın kurgu karakterine her türlü ad koyma ediminin başarılı olduğunu kabul edersek şu tür örnekler verebiliriz. Yazar “Semih” adımsısını bir varlığımsıya vermiş gibi yapar ve bu varlığımsının gerektirdiği kurgu karaktere de “Ahmet” adını vererek adlandırma yapar. Böylelikle kurgu karakterin özel adı ve ilişkilendiği adımsı eşseslilik ilişkisine sahip olmazlar.

Fakat eğer adlandırmanın başarılı olması için verilen adın kamusallaşması gerektiğini düşünüyorsak bu tür örneklerdeki ad verme edimleri başarısızdır. Bu yüzden kamusallaşma başarılı bir ad verme ediminin koşuluysa bu tür örnekler ad ve adımsının eşsesli olmadığı durumlar içerisine girmezler. Bununla birlikte bu durum ad değişimi ve adımsı değişimsileriyle özellikle ilişkilidir. Ad değişimsisi temelinde eşsesli olmayan durumlar için Rey örneğini düşünebiliriz. Örneğin *Yıldız Savaşları: Güç Uyanıyor*, *Yıldız Savaşları: Son Jedi* ve *Yıldız Savaşları: Skywalker’ın Yükselişi*’nin koşullarmış gibi yaptığı *Yıldız Savaşları (Star Wars)* evreninde Rey kim olduğunu sorgular ve bu arayışta soyadını bulmak önemli bir yer tutar. Arayışının sonunda soyadını kökensel bir bağ olmasa da “Skywalker” olarak belirler. Böylelikle *Yıldız Savaşları: Skywalker’ın Yükselişi*’yle birlikte kurguda Rey’in adı “Rey Skywalker” adıyla değişir. Bu değişimsiyle birlikte Rey varlığımsısının adımsısı Rey soyut varlığının adı ile ayrışır.⁹ Kurgu seyircileri “Rey Skywalker” özel adını soyut varlık için kamusallaştırdıklarında çakışma ilişkisi yeniden kurulmuş olur.

Rey örneğinde adımsı değişimsisi sebebiyle ad ve adımsı eşseslilik açısından ayrışıp birleşmiştir. Fakat ad değişimi sebebiyle eşseslilikte ayrışma da söz konusu olabilir. Buna örnek vermeden önce doğrudan adı ve ilişkilendiği adımsının ayrı olabileceği kurgu karakterlerin de olabileceğini tekrar edelim.

Buna örnek olarak bir dil felsefecileri topluluğunun üzerlerinde konuşmak için belirli kurgular oluşturarak kurgu karakterler yarattıklarını düşünebiliriz. Dil felsefecileri ad ve adımsının ayrılığını vurgulamak için kasıtlı olarak bu kurgu karakterlerin özel ad ve adımsılarını eşseslilik açısından ayrıştırabilirler ve bunları kamusallaştırabilirler. Yani bir kurgu karaktere “Selin” adını verip “Selma” adımsısıyla ilişkilendirirler ve bunu kamusallaştırırlar. Bu gibi durumlarda özel ad ve ilişkilenen adımsı doğrudan farklıdır.

İşte bu gibi bir ortamda adı ve ilişkilendiği adımsısı eşsesli olan karakterin özel adı da değişebilir. Yani dil felsefecileri topluluğu sistematik ve tekrarlı bir biçimde başka bir

⁹ Burada bir ad değişimin değil yalnızca soyadı kazanımının olduğu söylenebilir. Ancak adın semantik gönderimi tartışmasında önemli olan karakterin *sadece* “Rey” adına mı yoksa *sadece* “Rey Skywalker” adına mı sahip olduğudur. “Rey Skywalker” genellikle günlük konuşma dilimizde “Rey” olarak kısaltılıp kullanılsa da bu tartışmada belirleyici olan adların semantiğidir, yani karakterin adının *sadece* “Rey” mi yoksa *sadece* “Rey Skywalker” mı olduğudur.

adı kurgu karakter için kamusallaştırırlarsa kurgu karakterin özel adı değişir. Böylelikle kurgu karakterin özel adı ve ilişkilendiği adımsı yine eşsesli olmaz fakat bu sefer bu ayrışmanın gerekçesi ad değişimi sebebiyledir. Bu gibi örnekler çoğaltılabilir.

5.3. Kurgu karakterlerin özel adının değişimi

Kurgu karakterlerin özel adının değişimi kurgu karakterin özel adının başka bir özel ad ile semantik gönderimi bakımında değişmesidir. Bunun nasıl olabileceğini üst kısımda örneklendirdik. Fakat belki tekrar vurgulanması gereken şey kurgu karakterin özel adının değişimi ilişkili adımsısının değişirmiş gibi olması sebebiyle olabileceği gibi adımsısından bağımsız da değişebileceğidir. Bunları inceleyelim.

5.3.1. Adımsının eşsesli bir özel ada sebep olması

Kurgu karakterin ilişkilendiği adımsı kurgu karakterin özel adını ilişkilendiği adımsıyla eşses bir özel ad ile değiştirebilir. 5.2.'de verdiğimiz örnek üzerinden bunu anlamamız daha kolay olacaktır. Rey Skywalker kurgu karakterinin ilişkili olduğu Rey Skywalker varlığımsısının kurguda adı "Rey" iken "Rey Skywalker" adıyla değişmişti. Bu örnekte kurgu karakterinin özel adı ve ilişkilendiği adımsı ayrışıp tekrar birleşmişti. İşte bu ayrışıp birleşmenin temel sebebi insanların "Rey" adı yerine "Rey Skywalker" adımsısının konuşucular düzeyinde soyut varlık Rey'e düzenli ve tekrarlı bir şekilde gönderim yapıp kamusallaştırmalarıdır. Fakat burada gözden kaçırılmaması gereken şudur: İnsanlar adımsı "Rey Skywalker" ile ancak konuşucular düzeyinde gönderim yapabilirler. Çünkü adımsılar olağan anlamıyla semantik gönderime sahip olamaz. Bu yüzden buradaki ilişki diğer özel ad değişimlerinden ayrı olarak üçlü bir ilişkidir. Diğer ad değişimlerinde konuşucular bir özel adı bir özel ad yerine kullanarak ad değiştirirler; oysa burada "Sherlock Holmes" adımsısını kullanarak Sherlock Holmes soyut varlığına konuşucular düzeyinde gönderimde bulunurlar. Böylelikle adımsıyla eşsesli bir özel ad kurgu karakterin özel adıyla değişir. Yani konuşucular, konuşucular düzeyinde sistematik kullanılan adımsı sebebiyle eşsesli bir özel ad ile kurgu karakterin özel adını değiştirir.

5.3.2. Özel adın özel ad yerini alması

Kurgu karakterin özel adı doğrudan bir özel ad ile de değişebilir. Bunu dil felsefecileri topluluğu örneğini kurarken dile getirmiştik. Yani bir dil felsefeci topluluğunun kurgu karakterler hakkında konuşmak için belirli kurgular oluşturduğunu ve kasıtlı olarak ad ve adımsının ayrılığını vurgulamak için bu kurgu karakterlerin özel ad ve ilişkili olduğu adımsılarını eşseslilik açısından ayırttığını düşündük. Bahsettiğimiz gibi bu gibi bir ortamda kurgu karakterin özel adı da doğrudan değişebilir. Yani dil felsefeciler topluluğu sistematik ve tekrarlı bir biçimde başka bir adı kurgu karakter için kamusallaştırırlarsa kurgu karakterin özel adı değişir.

5.4. Kurgu karakterlerin ilişkili olduğu adımsının değişimsisi (ad değişimsisi)

Kurgu karakterlerin ilişkili olduğu adımsının değişimsisi kurguyla ilgili bir durumdur. Yani kurgu karakterin ilişkili olduğu adımsı kurgu dünyasında değişir. Kurgu dünyadaki ad değişimleri olağan koşullarda adımsı değişimsisidir. Yani bu gerçek bir yüklemleme olarak ad değişimi değildir fakat ad değişiminin taklididir. Yukarıda bahsettiğimiz “Rey” adımsısının “Rey Skywalker” adımsısıyla değiştirmiş gibi olması buna örnektir.

5.5. Adımsının adı belirlediği durum

Adımsının adı belirlemesi kurgu karakterin özel adının eşesli olmak bakımından adımsısına uymasındır. Yani bu durumda özel ad adımsıya uyar. Bahsettiğimiz gibi bu durum zorunlu değildir. Yazarın kurgu karaktere bir varlığımsının adımsısıyla eşesli ad vermesi bu duruma girer. Bununla birlikte yazar ve okurlar kurgu karakterin ilişkilendiği adımsıyı kullanarak konuşucular düzeyinde kurgu karaktere gönderim yapabildiği için bunu ad verme edimi olmadan kamusallaştırabilirler.

5.6. Adın adımsıyı belirlediği durum

Adın adımsıyı belirlediği durum da önceki incelediğimiz durumun tam tersidir. Adımsı ad ile eşesliliğe uyar. Bahsettiğimiz gibi bu durum da kendiliğinden bir belirleme durumuna sahiptir. Örneğin yazar bir karakter oluşturur ve bu karakterle bir adımsı ilişkilendirmeden önce adını koyar.

Öyleyse sonuç olarak dediklerimizi özetleyelim ve bunlardan sonuçlar türetelim.

6. Sonuç

Kripke için (1) ad ve adımsı arasında eşeslilik açısından olumsal bir ilişki olduğunu, böylelikle ilişkilendiği adımsı ve özel adı farklı olan kurgu karakterler olabileceğini ve kurgusal karakterleri adlandırma önermelerinin hem ad koyucu açısından a priori bilinebileceğini hem de olumsal olduğunu savundum.

(2) Ad ve adımsı arasındaki ilişki olumsal olsa da bu ilişkinin sıkı olduğunu, bu sıkı ilişkinin gerekçesinin kendiliğinden olduğunu, yani bu ayrım yeterince düşünülmediği için ad ve adımsının sıklıkla çakıştıklarını ve ayrışan örneklerde dil kullanımımız sebebiyle birleşmenin olası olduğunu savundum. Bu olumsal ilişki ve dil kullanımımız sebebiyle aşağıdaki altı durumun çıkabileceğini ileri sürdüm:

- (1) Kurgu karakterin ilişkili olduğu adımsı ve özel adının eşesli olduğu durum.
- (2) Kurgu karakterin ilişkili olduğu adımsı ve özel adının eşesli olmadığı durum.
- (3) Kurgu karakterin özel adının değişimi.
- (4) Kurgu karakterin ilişkili olduğu adımsısının değişimsisi (yani adımsı değişimsisi).
- (5) Kurgu karakterin ilişkili olduğu adımsının özel adını belirlediği durum.
- (6) Kurgu karakterin özel adının ilişkili olduğu adımsıyı belirlediği durum.

(3) Öyleyse son olarak bu dediklerimizden şu da türetilir. Dediğimiz gibi “Sherlock Holmes” özel adı kurgu karakter Sherlock Holmes’a gönderim yapar. “Sherlock Holmes” adımsısı ise kurgu dünyada bir varlığa gönderim yapar. Yani biz kurgu kipinde adımsıyı kullandığımız için gerçek kurgu karakterin yaptığı bir şeyi değil, kurgudaki varlığın yaptığı bir şeyi ileri süreriz. Fakat buna rağmen Kripke için Sherlock Holmes soyut varlığının var olması için bir kurguyla uyuştuğunu söylememiz gerekir ki bu da başka bir kurgu değil de *Sherlock Holmes* kurgusudur. Öyleyse kurgu karakterlere yönelik adımsıların geçtiği betimlemeleri bu uygunluk ve ilişkili olma bağıntısından üretebiliriz. Örneğin ilişkililik bağıntısıyla betimleme oluşturmaya şöyle genelleayebiliriz: “‘x’ adımsısıyla ilişkilenen karakter”. Örneğin x yerine “Sherlock Holmes” adımsısını koyabiliriz. Böylelikle şu betimlemeyi elde ederiz: “‘Sherlock Holmes’ adımsısıyla ilişkilenen karakter”. Yani adımsı, Sherlock Holmes soyut karakterine gönderim ya da gönderim yaparmış gibi yapmaz fakat ilişkililik bağıntısını adımsıyla beraber kullandığımızda betimlemeler üretebiliriz. Şöyle üstkurgusal önermeler kurabiliriz: “*Sherlock Holmes*” adımsısıyla ilişkilenen karakterin edimsel dünyadaki karşılığı soyut bir varlık olan Sherlock Holmes’tur.

Yani adımsıların geçtiği betimlemeler üretebilir ve bunlar yoluyla da kurgu varlıklara değişen imleyiciler olarak bağlamı sınırlandırarak gönderimde bulunabiliriz. Bunun önemi Kripke için adımsı tek başına olağan anlamıyla semantik gönderime sahip olamazken adımsının geçtiği bir betimleme *koşullandırılarak* semantik gönderime sahip olabilir. Bu tür betimlemeler kurgusal varlığı var olduğu her dünyada imlemez fakat yine de bağlamı sınırlandırarak adımsının geçtiği kimi betimlemeleri gönderim yapmak için kullanabiliriz.

Teşekkür

Çalışmam boyunca verdiği geri dönüşler ve tartışmalarımız için Alper Yavuz’a teşekkür ederim.

KAYNAKÇA

Bowker, M. (2021). Truth in Fiction, Underdetermination, and the Experience of Actuality. *The British Journal of Aesthetics*.

Cappelen, H. ve Dever, J. (2019). *Bad Language*. Oxford University Press.

Kripke, S. A. (1977). “Speaker’s Reference and Semantic Reference.” *Midwest Studies in Philosophy* 2: 255–76.

Kripke, S. A. (2001). *Naming and Necessity* (12. bs.). Harvard University Press.

Kripke, S. A. (2013). *Reference and Existence: The John Locke Lectures*. Oxford University Press.

Kroon, F. ve Voltolini, A. (2018). Fictional Entities. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Winter 2018 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <https://plato.stanford.edu/archives/win2018/entries/fictional-entities/>.

Yavuz, A. (2018). *The Phrasal Implicature Theory of Metaphors and Slurs* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). University of St Andrews.